

У двадцятих числах грудня так звані «тітушки»¹ активізувалися в Харкові (офіційно визнано використання державними службовцями правоохоронних органів та спецслужби кримінальних бандитських формувань тітушок проти демократичної акції «Євромайдану»). 20 грудня о четвертій годині ранку тітушки атакували приміщення харківської «Просвіти», де розташовувався штаб Євромайдану Харкова, по вулиці Римарській, 18. На першому поверсі будинку вибили шибки декількох вікон, на ганку розлили фарбу. На фасади будинку штабу та прилеглих нанесли наклепницькі написи на адресу прихильників євроінтеграційного напрямку України. Нічна варта штабу зловмисників затримати не встигла, проте помітила, що нападниками були двоє молодих чоловіків спортивної статури. Сайт «Антикор» згодом напише, що одним із нападників на «Просвіту» був Антон Бестаєв — один з лідерів бандформування «тітушок». Бестаєв також разом зі своїми підлеглими був неодноразово помічений у рейдерських захопленнях квартир і житлових будівель. Під час Майдану Бестаєв нападав на активістів зі зброєю у Харкові, а навесні 2014 року Арсен Аваков повідомить, що Бестаєв, разом зі своєю бандою тітушок відрізав голови активістам у Маріїнському парку 18–20 лютого.

---

¹ «Тітушки» — термін з'явився у травні 2013 року й походить від прізвища спортсмена Вадима Тітушка. Набув широкої популярності з листопада 2013 року, в період Євромайдану. Збірна назва найманців, часто люмпенізованих кримінальних елементів, гопників, молодиків, зокрема спортсменів, яких використовувала українська влада часів Януковича для застосування фізичної сили й участі в масових сутичках; зокрема, для перешкоджання діяльності опозиційних активістів та для дій проти вуличних протестів: провокацій, підпалів машин, залякування, побиття та розгону демонстрацій.

24 грудня о третій годині ночі у дворі будинку по вулиці Новоолександрівська, 54а, корпус 6 стався другий підпал автомобіля Євромайдану. Того ж числа, близько дев'ятої години вечора на вулиці Іванова на одного з організаторів харківського Євромайдану Дмитра Пилипця напали двоє й побили його та завдали декількох ударів ножем. Наступного дня міський голова Геннадій Кернес заперечив причетність влади Харкова і області до нападів на активістів Євромайдану та їхнє майно і припустив, що напад на Дмитра Пилипця міг бути вчинений самими опозиціонерами. Перед цим Геннадій Кернес прокоментував події вечора 24 грудня в Instagram: «Якщо у вас, довбнів, є крила — літайте, є сеча — пийте, і у таких євро багато бажань» (російською: «Если у Вас дол...в есть крылья, летайте, есть моча — пейте, и у таких евро много желаний»). Голова Харківської облдержадміністрації Михайло Добкін заявив, що, ймовірно, до нападу і заподіяння ножових поранень Дмитру Пилипцю можуть бути причетні «свободівці». Член Штабу національного опору Іван Варченко повідомив, що харківський Євромайдан очікує провокації задля дискредитації активістів, та наголосив, що Євромайдан залишається мирною акцією і не планує захоплення міської, обласної ради та інших адміністративних будівель Харківщини.

Трохи пізніше Сергій Жадан пригадає: «Протягом зими Кернес нас доволі сильно пресував, і “Оплот” нас постійно там пас. Кількох наших порізали, і, коли ми проводили з'їзд Євромайданів у січні 2014 року, то було дуже жорстко. За нами там просто ганялися по вулицях, нападали».

27 грудня близько третьої години ночі на підвір'ї будинку по вулиці Данилевського, 31 підпалили ще один

автомобіль волонтерів харківського Євромайдану. Вогонь перекинувся на сусіднє авто. Обидві машини згоріли вщент.

«Я за тиждень до цього знав прекрасно, що мені спалить машину і що моя машина наступна, бо до цього дві чи три машини вже спалили», — говорив Іван Варченко після ночі з 28 на 29 грудня, коли і його машина згоріла вщент. Власне, за тиждень до підпалу він вагався, чи варто страхувати автомобіль, не знав, як пояснити у страховій компанії, що, мовляв, переконаний, що машину спалить, але застрахуйте. Врешті вирішив, що варто застрахувати: «Я мав у понеділок їхати в страхову компанію. А в суботу мені палить цю машину. З суботи на неділю в ніч». За його словами, це зробили загопи спеціального призначення, які «можливо, не завжди політично спрямовувалися політичним керівництвом міста Харкова, але діяли в його інтересах. Вони визначали сферу інтересів, розуміли, хто заважає, і не обов'язково погоджували з господарями, своїми фінансовими донорами, ті чи інші кроки, здійснювали ті чи інші заходи проти тих, хто, на їхню думку, заважав. Зрозуміло, що заважав Євромайдан у Харкові, який був найбільшим після київського Майдану упродовж усього часу. І зрозуміло, що заважали ті люди, які певною мірою долучалися і організовували Євромайдан».

Розділ 4

ФОРУМ ЄВРОМАЙДАНІВ

Перед пам'ятником Шевченку, де зазвичай збиралися місцеві активісти Євромайдану, 11 січня зібрався натовп на підтримку курсу президента України Віктора Януковича. За підрахунками, було кілька тисяч людей. Учасники заходу з державними прапорами та прапорами «Партії регіонів» вишикувалися обабіч вулиці Сумської від площі Свободи до Харківського академічного театру опери та балету. Люди також тримали плакати з написами: «Бюджет Майданом не наполнишь», «Харьков — за Президента Януковича», «Хватит бездельничать на Евромайдане. Возвращайтесь на работу!», «Курс Президента Януковича — курс развития», «Евромайдану — нет, да — спокойной жизни!», «Хочешь Майдан — вали за Окружную!», «Фашизму нет!». Цих людей до вулиці Сумської звозили організовано групами. Основна група демонстрантів зібралася довкола пам'ятника Шевченку, поруч з яким вночі спорудили сцену зі звукопідсилювальною апаратурою. Серед учасників Антимайдану переважно були робітники державних заводів і бюджетних установ. Також були присутні представники кількох відомих проросійських організацій: «Украинский выбор», «Союз граждан Украины», «Трудовая Харьковщина».

«Чекаємо на представників Майдану, щоб висловити їм свої думки з приводу їхнього стояння впродовж двох місяців. Ми із заводу “Турбоатом”, у нас два вихідних

усього, а от прийшли сюди, щоб зустріти майданівців. Наш же завод працював від початку січня у свята і в будні без вихідних. Нам нема коли гуляти і байдики бити, ми для країни заробляємо», — наводило «Радіо свобода» слова представниці «Турбоатому».

На ранок першого дня Форуму, рішення про проведення якого було ухвалено 27 грудня на всеукраїнській конференції Євромайданів, учасникам було відомо лише місце, куди вони мали з'явитися для реєстрації, — приміщення незалежного культурного центру «Інді», яке намагалися заблокувати прибічники проросійського курсу України. Вони заблокували центр своїми машинами. Звідти делегатів, журналістів, які отримали акредитацію, і спостерігачів на таксі відвозили за невідомою адресою. Місцем призначення був автомобільно-дорожній технікум на околиці міста.

«Тільки двоє людей знали, де все відбуватиметься. Нам приміщення не давали, ми спробували зняти ресторан як під весілля. Про наші плани дізнавалися, і ресторан відмовляв. Був варіант зробити типу секти (*орендувати залу від імені релігійної організації Свідків Єгови*). І про це дізнавалися. Потім ми домовилися з молочним коледжем, теж в останній момент відмовили. От, у Харківській Правозахисній Групі була одна локація, українські осередки, які були, ми їх просто розкидали. Приміщень не було, а людей багато, ми їх машинами везли, погоні були. Ми приїхали саме у храм до Маринчака¹, і там був короткий молебень, думали у самому храмі провести засідання, хоча б пленарне засідання. Групи були окремо», — пригадував Володимир Чисти-

---

¹ Отець Віктор Маринчак, настоятель храму ПЦУ Іоанна Богослова.

лін. На його думку, того дня харківський Євромайдан значно вплинув на перебіг усієї Революції гідності.

Представники понад 50 українських євромайданів, 119 делегатів із 21 області та Криму змогли розпочати форум з двогодинною затримкою. Захід відкрили письменники Сергій Жадан та брати Віталій і Дмитро Капранови. «Було кілька локацій, сім груп», — згадував Володимир Чистилін. На форумі зустрілися активісти з усієї України та скоординували роботу протестних рухів, розробили подальшу стратегію Євромайданів, план дій, а також питання консолідації євромайданівського руху (усунення узурпаторів від влади та недопущення узурпації влади у майбутньому шляхом створення громадських механізмів, важелів прямого народовладдя та розвитку самоврядування). У зв'язку із заходами безпеки організатори Форуму радили активістам пересуватися містом групами.

Пробувши у храмі Іоанна Богослова близько години, активісти направились у Свято-Дмитрівський храм Української автокефальної православної церкви, де у трапезній залі Форум розпочав свою роботу. Під дверима церкви сталася сутичка між самообороною харківського Євромайдану та невідомими молодиками. Майданівці зійшлися в храм, і майже чотири десятки молодиків прибігли до найближчого від церкви підворіття, отримали «свої інструкції» й рушили штурмом на будівлю. Майданівцям вдалося відбити напад і не пустити тітушок до храму. Після атаки провокаторів на місце події прибули бійці спецпідрозділу «Грифон». Правоохоронці затримали 18 осіб.

«Була інформація, що йдуть тітушки, — пригадавав Володимир Чистилін. — І вони реально йшли до нас. Я був останнім, хто їхав звідти. Тітушки йдуть вули-

цею, машинами всі роз'їжджаються. Поїхали всі до іншого храму, до владики Ігоря Ісіченка. На Полтавському шляху є храм автокефальної церкви, і туди ми зайшли. Є така фотографія, де я стою в оточенні телекамер і мене запитують журналісти: «А що дали?». Усі вже зайшли до храму. Я говорю, що і далі діятимемо, хоча тітушки, мабуть, прийдуть і сюди. Я зайшов у храм, ми все зачинили, і почув, що почали штурмувати храм».

Після засідання делегати Форуму й спостерігачі роз'їхалися, щоб попрацювати у робочих групах за сімома напрямками. Близько п'ятої години вечора у «Книгарню «Є», де працювала група громадянської освіти, увірвалися від 15 до 30 молодиків і застосували сльозогінний газ, побили охорону, розстрожили скляні дверцята книжкових шаф та швидко вибігли з магазину. Особливо постраждав один з членів харківського Євромайдану — Олег Колотій, якому зламали ніс та пошкодили око.

Ввечері євромайданівці почали збиратися на традиційний мітинг. Через неможливість проведення заходу під пам'ятником Шевченку збори розпочалися біля пам'ятника м'ячу, звідки колона мітингарів вирушила до пам'ятника Григорію Сковороді. Через деякий час євромайданівці помітили зі сторони вулиці Університетської прапори «Партії регіонів». Євромайдан організував периметр з чоловіків задля забезпечення безпеки. Мітинг відбувався і далі, але вимкнули світло. До мітингувальників вийшли «антимайданівці», яких міліція швидко відгородила кордоном. З'явилися спецпризначенці. Приблизно через десять хвилин з боку площі Свободи приїхав автомобіль з гучномовцями, з яких грала музика. Завершився мітинг ходюю великої колони до станції метро «Центральний ринок» в оточенні тітушок. Час від часу освітлення вимикали.

ЗМІСТ

Розділ 1. Перші в Україні	5
Розділ 2. «Наліт творчості».	9
Розділ 3. Перші напади	12
Розділ 4. Форум євромайданів.	17
Розділ 5. Протистояння наростають. Перші втрати	21
Розділ 6. Мобілізація людей	41
Розділ 7. З'їзд депутатів південного сходу України	47
Розділ 8. Останній тиждень буремного лютого	88
Розділ 9. Бійня біля ода	121
Розділ 10. «Момент дезорієнтації»	153
Розділ 11. Бій на Римарській	162
Розділ 12. «За референдум»	178
Розділ 13. Харків готується до війни	189
Розділ 14. «Харківська невдала республіка»	215
Розділ 15. Початок антитерористичної операції	263
Розділ 16. Контрольована неконтрольована ситуація	285
Розділ 17. «Скрепні» свята і українська чаша терезів.	317
Розділ 18. Розпал війни	327

Розділ 19. Перші теракти	337
Розділ 20. Харків на початку війни	350
Розділ 21. Російський слід	354
Розділ 22. Осінь терактів. Прощання з Леніним	372
Розділ 23. «Русская осень». Зима	392
Розділ 24. Протистояння Росії в Харкові	453